

Comparative Analysis of the Role of Geographical Factors in the Liberation Operations of Khorramshahr and Aleppo, Syria

Mohsen Radmehr¹ | Hassan Saadati² | Seyed Alireza Tayebi³

Abstract

Abstract Abstract Abstract Abstract Abstract Abstract Abstract Abstract Abstract The role of geography in warfare is indisputable and critical. Geographical elements and factors are so influential in determining the outcomes of wars that they can dictate victory or defeat. The eight-year war imposed by Iraq on Iran and the civil war in Syria are cases that can be examined through the lens of geography. Scholars and experts assert that one of the fundamental applications of geography today is its impact on shaping defense strategies. This research endeavors to compare the role of geographic factors in the liberation operations of Khorramshahr and Aleppo, assessing the geographical components' influence in both instances. The central question of this study is: What is the role of geographical factors in the liberation operations of Khorramshahr in Iran and Aleppo in Syria, and what are the geographical similarities and differences that played a role in these liberations? This research, categorized as causal or post-event, was conducted using the "foundation data" method and interviews with the statistical population. Following theoretical saturation in the interviews, open coding, concept formation, and category emergence from the abstracted concepts in both operations were performed, identifying commonalities and differences between the two liberation operations. The findings indicate that the liberation of Khorramshahr and Aleppo share several similarities and differences in leadership, command, population characteristics, climate, hydrology, topography, and more.

Keywords: Khorramshahr, Aleppo, geographical factors, foundation data.

1. Corresponding Author: Researcher, Defense Education Group, Center for Studies on Defense and Contemporary Battles, Imam Hussein University of Officers and Guards Training, Tehran, Iran. Email: m.radmehr1362@gmail.com

2. Assistant Professor: Department of Geography, Faculty of the Great Prophet (PBUH), Imam Hussein University (IHU), Tehran, Iran

3. Master's Graduate in Geography and Defense Studies: Imam Hussein University (IHU), Tehran, Iran.

بررسی تطبیقی نقش عوامل جغرافیایی در عملیات‌های

آزادسازی خرمشهر و حلب سوریه

محسن رادمهر^۱ | حسن سعادت^۲ | سید علیرضا طیبی^۳

۹

سال پنجم

پاییز و زمستان ۱۴۰۲

مقاله پژوهشی

تاریخ دریافت:

۱۴۰۲/۰۹/۲۵

تاریخ پذیرش:

۱۴۰۲/۱۲/۰۸

صص: ۲۳۴-۲۰۷

شابا چاپ: ۶۳۲۸-۲۵۳۸

الکترونیکی: ۱۶۵۵-۲۷۱۷

DOR: 20.1001.1.25386328.1402.5.9.9.3

چکیده

همواره در بروز جنگ‌ها، نقش جغرافیا، نقشی انکارناپذیر و حیاتی است. مؤلفه‌ها و عوامل جغرافیایی به قدری در سرنوشت جنگ‌ها مؤثرند که می‌توانند شکست و یا پیروزی در جنگ را رقم بزنند. جنگ تحمیلی هشت‌ساله عراق بر علیه ایران و جنگ داخلی سوریه هم از منظر جغرافیا قابل بررسی و اتقان است. به اذعان صاحب‌نظران و کارشناسان، امروزه یکی از اساسی‌ترین کاربردهای جغرافیا، تأثیرگذاری آن بر تدوین راهبردهای دفاعی است. پژوهش حاضر کوشیده تا با هدف بررسی تطبیقی نقش عوامل جغرافیایی در دو عملیات آزادسازی خرمشهر و آزادسازی حلب، مؤلفه‌های جغرافیایی نقش‌آفرین در هر دو عملیات را احصاء نماید. سؤال اصلی این پژوهش عبارت است از نقش عوامل جغرافیایی در دو عملیات آزادسازی خرمشهر ایران و حلب سوریه چیست و اساساً اشتراکات و تفاوت‌های جغرافیایی اثرگذار در آزادسازی خرمشهر و حلب کدام اند؟ این پژوهش از نوع پژوهش‌های علی یا پس رویدادی بوده که به روش «داده بنیاد» و با ابزار مصاحبه از جامعه آماری خود انجام شده است. پس از اشباع نظری در مصاحبه‌ها، کدگذاری باز، شکل‌گیری مفاهیم و ظهور مقوله‌ها از مفاهیم انتزاع شده در هر دو عملیات انجام و موارد اشتراک و افتراق دو عملیات آزادسازی خرمشهر و آزادسازی حلب احصاء گردید. بنا به یافته‌های پژوهش آزادسازی خرمشهر و حلب سوریه دارای اشتراکات و افتراقات زیادی در حوزه‌های رهبری، فرماندهی، ویژگی‌های کیفی و کمی جمعیت، اقلیم، هیدرولوژی، توپوگرافی و غیره می‌باشند. **کلیدواژه‌ها:** خرمشهر، حلب، عوامل جغرافیایی، داده بنیاد.

۱. نویسنده مسئول: پژوهشگر گروه آموزشی دفاع مقدس، مرکز مطالعات دفاع مقدس و نبردهای معاصر، دانشگاه افسری و

تربیت پاسداری امام حسین (ع)، تهران، ایران. m.radmehr1362@gmail.com

۲. استادیار، گروه جغرافیا، دانشکده پیامبراعظم (ص)، دانشگاه جامع امام حسین (ع)، تهران، ایران.

۳. دانش آموخته کارشناسی ارشد جغرافیا و دفاع مقدس، دانشگاه جامع امام حسین (ع)، تهران، ایران.

مقدمه و بیان مسئله

از ابتدای آفرینش انسان تاکنون، تضاد، اختلاف، ناسازگاری، منازعه و جنگ میان انسان‌ها از مرسوم و مداوم بوده است. ویژگی فراگیری و تداوم منازعه در هر عصر و زمان و تأثیرات آن در امنیت جوامع انسانی در ابعاد محلی، ملی، منطقه‌ای و بین‌المللی، این پدیده را به موضوعی قابل پژوهش و بررسی در دانش و علوم مرتبط، تبدیل کرده است. (حافظ‌نیا و همکاران، ۱۳۵:۱۳۹۶) همواره در بروز جنگ‌ها، نقش جغرافیا، نقشی انکارناپذیر و حیاتی است. مؤلفه‌ها و عوامل جغرافیایی به قدری در سرنوشت جنگ‌ها مؤثرند که می‌توانند شکست و یا پیروزی در جنگ را رقم بزنند. جغرافیا در تصمیم به جنگ یا اجتناب از آن کاملاً مؤثر است. مبادرت به جنگ باید بر اساس اطلاعات دقیق از واقعیت‌های جغرافیایی صورت گیرد. زمانی که در زمینه جنگ تصمیمی گرفته می‌شود مسائل جغرافیایی ویژگی خاصی می‌یابد و تعیین قلمرو جغرافیایی میدان نبرد، به موضوع اساسی در اجرای تصمیم تبدیل می‌شود؛ بنابراین کوچک‌ترین بی‌توجهی به اصول و مبانی جغرافیای جنگ بیشترین خسارت را در پی خواهد داشت.

جنگ تحمیلی هشت ساله عراق بر علیه ایران و جنگ داخلی سوریه هم از منظر جغرافیا قابل بررسی و اتقان است. در همان ماه‌های ابتدایی جنگ تحمیلی در آبان ۱۳۵۹، شهر بندری و مهم خرمشهر ایران به اشغال نظامیان بعثی درآمد. این شهر ۱۹ ماه در اسارت دژخیمان بعثی بود تا اینکه رزمندگان اسلام توانستند آن را در سوم خرداد ۱۳۶۱ آزاد کرده و به آغوش جمهوری اسلامی برگردانند. در جنگ داخلی سوریه نیز، پس از آنکه بحران بالا گرفت، بخش عظیمی از سرزمین‌های سوریه به اشغال تروریست‌های تکفیری درآمد. حلب نیز به‌عنوان یکی از شهرهای مهم و استراتژیک سوریه به اشغال تروریست‌های تکفیری درآمد.

به اذعان صاحب‌نظران و کارشناسان، امروزه یکی از اساسی‌ترین کاربردهای جغرافیا، تأثیرگذاری آن بر تدوین راهبردهای دفاعی است. در دفاع مقدس، اعتقاد طراحان نبرد به این نکته است که برای مقابله با توانایی تجهیزاتی و پشتیبانی دشمن باید از وضعیت جغرافیایی استقرار او حداکثر بهره‌برداری را کرد، نقاط ضعف را یافت و با بهره‌گیری از آن زمینه توازن قوا و برتری بر دشمن را پیدا نمود. عملیات آزادسازی خرمشهر موسوم به عملیات بیت‌المقدس نمونه‌ای از این طراحی مبتنی بر جغرافیا است. پس از گذشت سال‌ها از آن حماسه بزرگ، رزمندگان جبهه

مقاومت با بهره‌گیری از تجارب ارزشمند آن دوران و نقش‌آفرینی مستشاران ایرانی، توانستند حلب را همانند خرمشهر از لوٲ وجود تروریست‌های تکفیری پاک کنند. نقش جغرافیا و توجه به عوامل جغرافیایی در آزادسازی هر دو شهر خرمشهر ایران و حلب سوریه، مهم و انکارناپذیر است. لذا این پژوهش کوشیده است تا با بررسی تطبیقی نقش عوامل جغرافیایی در دو عملیات آزادسازی خرمشهر و آزادسازی حلب، مؤلفه‌های جغرافیایی نقش‌آفرین در هر دو عملیات را احصاء نماید؛ بنابراین سؤال اصلی این پژوهش عبارت است از: نقش عوامل جغرافیایی در دو عملیات آزادسازی خرمشهر ایران و حلب سوریه چیست و اساساً اشتراکات و تفاوت‌های جغرافیایی اثرگذار در آزادسازی خرمشهر و حلب کدام‌اند؟

پیشینه پژوهش

مروری بر پیشینه یکی از ارکان مهم پژوهش است. هر تحقیق و پژوهش علمی که صورت می‌گیرد بر ارکان، نتایج مطالعات و تحقیقات پیشین استوار است. از آنجا که پژوهش حاضر دو موضوع نسبتاً مستقل را مورد بررسی تطبیقی قرار داده است، از میان تحقیقات انجام شده دو کلیدواژه خرمشهر و حلب مورد اتقان قرار گرفت. همچنین نقش عوامل جغرافیایی در عملیات‌ها هم مورد توجه نگارندگان بوده است. برخی از مطالعات و تحقیقاتی که ارتباط مستقیم و غیرمستقیمی با موضوع این پژوهش دارند در قالب جدول ۱ آورده شده است.

محقق/سال/محل	عنوان	یافته‌ها
اصلی زاده و نجف زاده (۱۳۹۹) نشریه مطالعات دفاع مقدس و نبردهای معاصر	«بررسی عملیات مسلحین در تصرف شهر استراتژیک حلب مطالعه موردی عملیات ابو عمر سراقب»	عواملی چون فقدان رهبری واحد، وجود اختلاف در بین گروه‌های مختلف مسلحین، تکیه بر شیوه تکراری استفاده از انتحاری، برآورد نادرست سازمان رزم با توجه جغرافیای منطقه عملیات و... در ناکامی مسلحین در تصرف شهر حلب مؤثر بوده است.
بلخی و مردمی (۱۴۰۰) نشریه مطالعات دفاع مقدس و نبردهای معاصر	«بررسی و تحلیل تاکتیک‌های نظامی گروه تکفیری داعش	داعش در عملیات‌های نظامی (رزم) خود به‌طور عمده از تاکتیک‌های کمین ۸۰٪، انتحاری ۷۵٪، تاخت ۷۰٪، استفاده از زمین ۷۵٪ و تاکتیک‌های روانی (رعب

در جنگ نیابتی علیه دولت و ملت سوریه»	وحشت ۹۰٪، شایعه ۷۵٪، عوام‌فریبی ۶۵٪، تفرقه و غیره بیشترین بهره را برده است). همچنین داعش از آموزش و تجهیز نیروها با استفاده از مدرن‌ترین و به‌روزترین تجهیزات بهره‌برداری کرده است. برای مقابله با تاکتیک‌های داعش پیشنهادهایی چون اجرای کمین در عمق، اجرای تاخت در سحرگاه و...، با در نظر گرفتن شرایط محیطی و بالا بردن سطح رفاه مردم (آموزش، بهداشت، توسعه کشاورزی و غیره)، ارائه شده است.	
«کاربرد جغرافیای نظامی در طرح‌ریزی‌های عملیاتی»	جغرافیای نظامی با پیوند زدن عوامل موجود در طبیعت با اصول نظامی باعث می‌شود تا طراحان و مجریان نظامی از مزایای سرشار آنها استفاده برده و برتری خود نسبت به دشمن را القاء نمایند. در طول تاریخ نقش زمین، آب، هوا و اقلیم به‌عنوان یکی از مهم‌ترین و تأثیرگذارترین عوامل بر راهبردها، نبرد و پشتیبانی نبوده است. در بین ویژگی‌های جغرافیایی هر منطقه، ارتفاعات عمده‌ترین نقش را در عملیات ایفاء کرده و به‌عنوان یک مانع عمده طبیعی و یا برعکس به‌عنوان یک عامل تقویت کننده در جنگ می‌توانند موفقیت نیروها در صحنه نبرد را تأمین نمایند. نگارنده کوشیده است تا پژوهش خود با پیوند زدن عوامل موجود در طبیعت با جغرافیای نظامی، طراحان و مجریان نظامی را از مزایای سرشار آنها آگاه نماید.	
حنفی (۱۴۰۱) پژوهشنامه علوم دفاعی	تحلیلی بر نقش علوم جوی در عملیات‌های دوران دفاع مقدس	در این پژوهش با استفاده از آمار و اطلاعات دریافتی از سازمان هواشناسی کشور طی دوره ۳۵ ساله به تحلیلی نقش علوم جوی در عملیات‌های دوران دفاع مقدس با تأکید بر سه عملیات خیبر، والفجر ۸ و کربلای ۵ پرداخته شد. نتایج حاصل نشان داد که عوامل جغرافیایی از جمله آب‌وهوا نقش مهمی در موفقیت این عملیات‌ها داشته است.
گراوند (۱۳۹۶)	بررسی نقش لندن	نویسنده کوشیده است تا با شناسایی عملیات‌های نظامی

پایان‌نامه کارشناسی ارشد	فرم‌های ساحلی استان خوزستان در عملیات نظامی با تأکید بر دفاع مقدس	انجام‌شده در استان خوزستان بدون در نظر گرفتن سایر عوامل نقش لند فرم‌های ساحلی را در این عملیات شناسایی نموده و بررسی نماید که این لند فرم‌های ساحلی در سرنوشت عملیات‌ها نقش داشته‌اند و این فرماندهان نظامی به نقش لند فرم‌ها توجه کرده‌اند یا خیر.
غفاری خضری (۱۴۰۲) پایان‌نامه کارشناسی ارشد دانشگاه جامع امام حسین (علیه‌السلام)	«نقش عوامل مورفولوژیک در عملیات‌های دفاع مقدس مطالعه موردی جبهه جنوب»	نویسنده با بررسی نقش عوامل مورفولوژیک در طرح‌ریزی و اجرای چهار عملیات آزادسازی مناطق اشغالی، شامل عملیات‌های ثامن‌الائمه (ع)، طریق‌القدس، فتح‌المبین و الی بیت‌المقدس کوشیده است نشان دهد که شناخت عوامل جغرافیایی و مورفولوژیک زمین منطقه نقش بسیار مؤثر و تعیین‌کننده‌ای در طرح‌ریزی و اجرای عملیات‌های دفاع مقدس در جبهه جنوب داشته است.

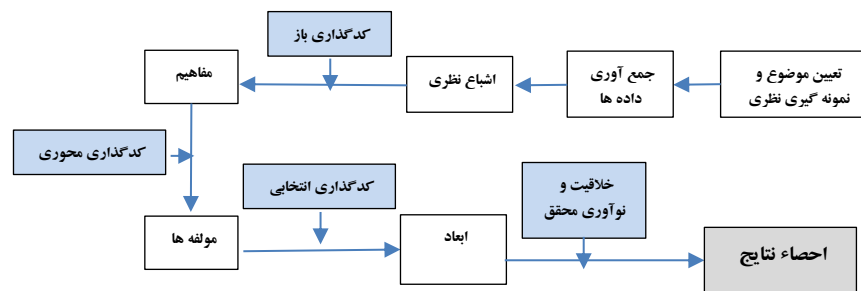
کتاب‌های متنوعی هم در خصوص موضوع پژوهش نوشته شده است که پژوهش معین وزیری (۱۳۸۲) با عنوان «تحلیل عملیات بیت‌المقدس»، پوراحمد (۱۳۹۵) با عنوان «جغرافیای عملیات ماندگار دفاع مقدس»، انصاری (۱۳۸۷) با عنوان «خرمشهر در جنگ طولانی»، شهیدی (۱۳۹۷) با عنوان «حلب، خرمشهر سوریه»، رادمهر و اصلی زاده (۱۴۰۲) با عنوان «آزادسازی حلب» از آن جمله‌اند.

جنبه‌های نوآوری پژوهش:

با بررسی‌های کتابخانه‌ای و اسنادی صورت گرفته، برای نگارندگان محرز شد که تاکنون در هیچ پژوهشی به بررسی تطبیقی نقش عوامل جغرافیایی در عملیات‌های آزادسازی خرمشهر در ایران و آزادسازی حلب در سوریه پرداخته است؛ بنابراین احصاء اشتراکات و افتراقات در دو عملیات ذکر شده و بررسی تطبیقی آن‌ها یکی از نقاط قوت مهم و نوآورانه پژوهش حاضر است.

روش‌شناسی پژوهش

هر دو عملیات بیت‌المقدس و آزادسازی حلب سوریه در گذشته اتفاق افتاده است؛ بنابراین رویدادی است که زمان آن سپری گشته و پژوهشگر در حال حاضر به دنبال بررسی، تحلیل و تشریح عوامل جغرافیایی دخیل در این دو عملیات می‌باشد؛ از این رو پژوهش حاضر از نوع پژوهش‌های علی یا پس رویدادی است؛ اما این پژوهش به دلیل احصاء و مقایسه تطبیقی عوامل جغرافیایی دخیل در دو عملیات، به لحاظ هدف در زمره پژوهش‌های توصیفی قرار می‌گیرد. این پژوهش به دلیل طراحی مدل مفهومی و تبدیل دانش ضمنی نخبگان به دانش صریح از روش «نظریه سازی داده بنیاد»^۱ پیروی کرده است. نظریه داده بنیاد نوعی از نظریه است که به صورت استقرائی از مطالعه یک پدیده حاصل می‌شود. در این روش مطالعه پدیده اجازه می‌دهد که نظریه حاکم بر آن در طول زمان پدیدار شود (دانایی فرد، ۱۳۸۴: ۵۹). پس از آنکه در داده‌های دو عملیات با استفاده از روش مطالعات کتابخانه‌ای (مقالات، پایان‌نامه‌ها) و مراجعه به اسناد و مدارک (فیلم، سند، مصاحبه‌ها، سخنرانی‌ها و ...) احصاء گردید، اقدام به کدگذاری داده‌ها شد. پس از این مرحله، داده‌ها به مفهوم و سپس به مقوله تبدیل و در نهایت یافته‌های نهایی پژوهش با استفاده از روش نخبگی و مراجعه به نخبگان فن، صاحب‌نظران و کارشناسان امنیتی احصاء گردید.

شکل ۱- فرآیند روش پژوهش

1. Grounded Theory.

مبانی نظری

مفهوم شناسی

جنگ: عملی خشونت آمیز جهت وادار ساختن حریف به انجام خواسته ما است (کلاوزویتس، ۱۳۸۵: ۴). واژه جنگ مترادف واژه رزم، جدال، قتال، ستیزه، نبرد، پیکار غزوه و حرب است (دهخدا، ۱۳۷۳: ۴۳). جنگ در هر نوعی مانند سایر فعالیت های انسان وابسته به سطح زمین و تحت تأثیر اشکال توپوگرافی از جمله کوهستان، تپه ماهور و دشت است (جمالی و دیگران، ۱۳۸۱: ۲۲).

تعریف و شاخه های جغرافیا: جغرافیا به لحاظ لغوی به معنای «توصیف ترسیمی زمین» است. این جغرافیای ترسیمی در زبان و ادبیات امروز، همان «درک فضا مندا از زمین» است. جغرافیا را باید مادر تمامی علوم نام نهاد، زیرا همه دانش های بشری ناگزیر از شناخت هرچه بیشتر محیط خود می باشند و در عمل هر یک به نحوی از خدمات علم جغرافیا بهره می برند (صفوی، ۱۳۷۸: ۷). جغرافیا در یک چینش می تواند به دوشاخه اصلی تقسیم شود: جغرافیای طبیعی به بررسی محیط زیست طبیعی و جغرافیای انسانی، انسان به عنوان عنصر تشکیل دهنده مفهوم جغرافیا اهمیت پیدا می کند (محرابی، ۱۳۸۸: ۱۹). جغرافیای ترکیبی (نظامی) نیز به عنوان یک شاخه به تأثیر و نقش عناصر طبیعی و انسانی بر امور نظامی می پردازد.

ژئومورفولوژی: ژئومورفولوژی یا زمین ریخت شناسی شاخه ای از جغرافیای طبیعی است که به بررسی چگونگی به وجود آمدن اشکال مختلف طبیعی در سطح زمین می پردازد (جی چورلی و دیگران، ۱۳۸۸: ۷).

اقلیم: اقلیم به شرایط آب و هوایی یک منطقه جغرافیایی نظیر دما، رطوبت، فشار اتمسفر، باد، بارش و سایر مشخصه های هواشناسی در مدت زمانی نسبتاً طولانی نسبت داده می شود. هانگیتون از جمله دانشمندانی است که کاملاً بر جبر اقلیمی معتقد بوده و هیچ گونه فعالیتی را بدون تأثیر و اثرپذیری از اقلیم میسر نمی داند (سعادت، ۱۳۹۹: ۳۵).

هیدرولوژی: هیدرولوژی به عنوان یک علم شامل مطالعه قلمرو آب های زمین مانند اقیانوس ها و آب های سطحی مانند رودخانه ها مخازن و برکه ها و سطح شوری آب ها است. در این علم شکل اندازه عمق و برجستگی کف اقیانوس، توزیع اقیانوس ها، جریان های اقیانوسی و شوری

و غلظت آن مورد مطالعه قرار می‌گیرد. همچنین تأثیر جریانات آبی بر آب‌وهوا مورد بررسی قرار می‌گیرد (کریمی، ۱۳۹۷: ۱۱۱).

جغرافیای جمعیت: شاخه‌ای از جغرافیای انسانی است که خصوصیات کیفی جمعیت مانند نژاد مذهب و زبان ترکیب سن، جنس نرخ تولد و مرگ و امید به زندگی سطح سواد و نسبت وابستگی مهاجرت را بررسی می‌کند.

جغرافیای فرهنگی: شاخه‌ای از جغرافیای انسانی است که بر مکان و انتشار آداب و رسوم و ویژگی‌های فرهنگی مانند مهارت‌ها و اعتقادات تأکید دارد.

جغرافیای نظامی: این علم با پیوند زدن مؤلفه‌های جغرافیای طبیعی و انسانی با اصول نظامی باعث می‌شود تا طراحان و مجریان نظامی از مزایای سرشار آن بهره‌برده و برتری خود را نسبت به دشمن القاء نمایند (غلامعلیان، ۱۳۹۷: ۳۳).

چارچوب نظری

تأثیر جغرافیا بر عملیات‌های نظامی: جغرافیا در طول تاریخ تأثیر به‌سزایی بر طرح‌ریزی عملیات نظامی، جنگ و امنیت داشته است. توپوگرافی، آب‌وهوا و اقلیم نه تنها بر راهبردهای جنگ اثرگذار است، بلکه بر خود نبرد و نیز برنامه‌های پشتیبانی تأثیر دارد. درواقع تاریخ‌آکنده از خطاهای متعدد فرماندهانی است که در جنگ توجه چندانی به عوامل جغرافیایی نداشته و فرماندهانی است که با نگاه به جغرافیا پیروز نبرد بوده‌اند. (غلامعلیان، ۱۳۹۷: ۳۸) هرچند حرف کلازویتس که داشتن بیشترین اطلاعات کذب است رد می‌گردد اما سخن دیگر او که جغرافیا و وضعیت زمین با جنگ ارتباط تنگاتنگ و همیشگی دارند پذیرفتنی است. زمستان کشنده روسیه در شکست ناپلئون بناپارت و آدولف هیتلر نقش مهمی داشت. اشکال طبیعی قابل دفاع زمین واقع در شمال پاریس به فرانسه کمک کرد تا جلوی پیشروی نیروهای آلمان را در سال ۱۹۱۴ میلادی بگیرد. (کالینز، ۱۳۸۴: ۱۷) زمانی که در مورد اقدام به جنگ تصمیمی گرفته می‌شود، مسائل جغرافیایی ویژگی خاصی می‌یابد و تعیین قلمرو جغرافیایی میدان نبرد، به موضوع اساسی در اجرای تصمیم تبدیل می‌شود و این حساس‌ترین مرحله تصمیم‌گیری است زیرا کوچک‌ترین بی‌توجهی به اصول و مبانی جغرافیایی جنگ، ممکن است بیشترین خسارات و تلفات را در پی

داشته باشد. ژنرال مونتگمری، فاتح شمال آفریقا در جنگ جهانی دوم، پیروزی درنبرد را حاصل کاربرد جغرافیا در جنگ می‌دانست. (عزتی، ۱۳۷۲: ۲)

عناصر طبیعی مؤثر بر عملیات‌های نظامی

توپوگرافی: عوارض زمین حکم زیر بنایی را دارند که سایر عوارض زمین بران واقع شده‌اند. عوارض زمین به سه نوع مهم نظامی تقسیم می‌شوند که به ترتیب از بلندترین، بزرگ‌ترین و عمیق‌ترین آن‌ها فهرست شده‌اند. زمین‌های مرتفع، زمین‌های مسطح و فرورفتگی‌ها هر یک به شکل خاصی به قابلیت‌های نیروی زمینی و هوایی تأثیر می‌گذارد. (کالینز، ۱۳۸۳: ۵۶) ارتفاعات عمده‌ترین نقش را در عملیات نظامی ایفا می‌کند شیب‌های تند به شدت قابلیت انعطاف نظامی را محدود می‌کنند. میزان مهارت نیروی زمینی در عبور از زمین‌های با شیب تند به مهارت‌های حرفه‌ای، نوع وسایل حمل و نقل و میزان بار همراه آن‌ها بستگی دارد. (غلامعلیان، ۱۳۹۷: ۳۸) جنبه تقویت‌کننده کوهستان شامل اختفاء، پوشش، دیدوتیر، کاهش اثرات بمباران شیمیایی و بازدارندگی نظامی آن تأثیر بر پرواز هلیکوپترها، است. اراضی هموار و نسبتاً هموار از جمله جلگه‌ها بر عملیات نظامی تأثیرگذار است. در این اراضی پیدا کردن جا پناه سخت اما عبور و مرور از آن ساده است لزوم ساخت عارضه‌های مصنوعی در این مناطق ضروری هستند. (عزتی، ۱۳۷۲: ۱۶)

شبکه آب‌ها: چهار ویژگی اصلی آب دریا از نظر نظامی دارای اهمیت است عبارتند از درجه شوری، میزان غلظت، لایه‌بندی آب از سطح تا بستر دریا و نفوذپذیری نسبت به نور و صدا، این چهار ویژگی با یکدیگر مرتبط است. توده‌های بزرگ آب بر توانایی‌ها، محدودیت‌ها و آسیب‌پذیری نیروهای مسلح اثرگذار بوده‌اند. (سعادت، ۱۳۹۹: ۳۱) کشوری که به اقیانوس دسترسی نداشته باشد هرگز نتوانسته است نیروهای نظامی خود را در سطح جهان گسترش دهد. (کالینز، ۱۳۸۴: ۱۸) تأثیر رودخانه‌ها در عملیات نظامی مربوط به ایجاد شرایط اقلیمی، وضع طبیعی، شکل سواحل و ساختمان طبیعی آن‌ها، تعداد و نوع معابر، سرعت جریان آب، قابلیت کشتیرانی و داشتن پل‌ها هست. اطراف رودخانه‌ها اغلب حاصلخیز و دارای جمعیت نیز هستند. (عزتی، ۱۳۷۲: ۲۱)

پوشش گیاهی: پوشش گیاهی انبوه تحرک زمینی را محدود کرده قابلیت‌های دید از جلو جناح‌ها و عقب را با مشکل روبه‌رو می‌سازد هرچند ابداعات فناوری تا حد زیادی تأثیر این متغیر را تغییر داده اما هیچ‌یک نتوانسته است تأثیرات پوشش گیاهی را کاهش دهد. (عزتی، ۱۳۷۲: ۲۱)

خودروهای نظامی در مناطق جنگلی به‌جز در مسیرهای پر رفت‌وآمد در ساحل مسیرها بی‌استفاده‌اند. شعاع کشندگی بمب‌های متعارف و گلوله‌های توپ در مناطق جنگلی نسبت به زمین‌های باز بسیار کمتر است اما خطرات ناشی از تکه‌های چوب که بر اثر انفجار به اطراف پرتاب می‌شوند بسیار زیادند. (کریمی، ۱۳۹۷: ۱۳۶) پوشش گیاهی کم‌پشت بوته‌زارها، علف‌های بلند و محصولات کشاورزی نظیر ذرت خوشه‌ای، ذرت، باغ میوه و بوته‌زارهایی که فاصله زیادی از هم دارند سرعت پیشروی سربازان پیاده را کند، قدرت دید آن‌ها را کاهش و میدان‌های آتش برای خط دید تسلیحات زمین- پایه را محدود می‌کند. (عزتی، ۱۳۷۲: ۲۱)

اقلیم (عناصر آب و هوایی): جنگ نیز مانند دیگر فعالیت‌های انسان تحت تأثیر وضعیت آب‌وهوایی است روشنائی، دما، بارش، باد، فشار هوا، رطوبت، ابر و مه، هر کدام به نحوی بر عملیات نظامی مؤثر است. (کردوانی، ۱۳۸۴: ۲۵)

روشنائی: نور خورشید، ماه و ستارگان منبع اصلی نور طبیعی محسوب می‌شود که برحسب شمع محاسبه می‌شوند. خورشید در اوج خود اگر ابر و مه در آسمان نباشد سطوح هموار زمین را با نوری حدود ۱۰ هزار شمع روشن می‌کند درحالی‌که نور ماه کامل در شرایط مشابه تنها معادل ۰/۰۲ دهم شمع را روشن می‌کند. افسران ستادی بخش هواشناسی اطلاعات مربوط به نور و روشنائی در زمان‌ها و مکان‌های خاص را برای فرماندهان نظامی تهیه می‌کنند. این اطلاعات عبارت‌اند از: زمان طلوع و غروب خورشید، مواقع تاریک و روشن صبح و غروب، طلوع و غروب ماه. (کالینز، ۱۳۸۳: ۱۳)

دمای هوا: تجربه جنگ تحمیلی و دیگر جنگ‌های دنیا نشان داده است که دما یکی از مهم‌ترین عناصر آب‌وهوا است. در صورتی که دمای هوا از آستانه‌ای بالاتر و پایین‌تر باشد کارایی نیروهای نظامی و تجهیزات را کاهش و باعث اختلال در فعالیت نظامی می‌گردد. (سعادت، ۱۳۹۷: ۳۹)

بارش: مطالعات میزان بارش نقش اساسی در عملیات هوایی، چریکی، تدارکات نظامی و مخابرات دارد. (همان، ۱۳۹۷: ۹۶) بارندگی سبب کاهش دید، آسیب به تجهیزات نظامی، خیس و سنگین شدن پرسنل، ایجاد چسبندگی در زمین، طغیان رودها و نیاز به امکاناتی چون پل، قایق، لباس مخصوص است. (کریمی، ۱۳۹۷: ۹۶-۹۷)

باد (جریان هوا): باد از جمله عناصر اقلیمی است که چنانچه با سرعت بوزد، می تواند مانع هرگونه عملیات نظامی در زمین، دریا و در هوا گردد. در موضوع باد سرعت و جهت باید مورد مطالعه قرار گیرد. تأثیر باد در عملیات هوایی بیشتر از عملیات زمینی است؛ زیرا بادهایی که در سطوح بالا می وزد، به علت از بین رفتن تلاطم ناشی از اصطکاک سرعت بیشتری دارند و باعث سخت شدن کنترل هواپیما می شوند. جهت باد نیز در گسترش بمباران های شیمیایی، انتشار بو و در تنظیم تیر توپخانه مؤثر است. (سعادت، ۱۳۹۷: ۴۱)

رطوبت نسبی: هنگامی که دما سنج درجه ۳۲ سلسیوس را نشان می دهد و رطوبت نسبی نیز ثابت و در حدود ۲۰ درصد است شرایط برای بسیاری از افراد قابل قبول است، اما در همین دما اگر رطوبت به ۶۰ درصد یا بیشتر برسد محیط را به یک حمام بخار تبدیل می کند، زیرا در چنین شرایطی نه بارش و نه تعرق هیچ کدام به سرعت تبخیر نمی شوند و اگر نسیم خنکی نباشد، بدن انسان نیز به کندی خنک می شود که این موضوع در عملیات نظامی حائز اهمیت است در نگهداری و تعمیرات، سوخت رسانی هواپیماها، نگهداری مهمات و سلاح ها و بروز پدیده زنگ زدگی و ایجاد فساد در مواد غذایی و تجهیزات مخابراتی نیز مؤثر است. (کالینز، ۱۳۸۴: ۱۴۷)

عناصر انسانی مؤثر بر عملیات های نظامی

مهم ترین عناصر جغرافیای انسانی که در فعالیت های نظامی نقش دارد به شرح زیر می باشد:

مذهب: امروزه در برخی از نقاط جهان مذهب به عنوان یکی از عوامل مهم درگیری بشمار رفته است. فرماندهان و پرسنل نظامی که آداب و رسوم مذهبی مردم را نادیده می گیرند ممکن است به طور ناخواسته دوستان خود و گروه های بی طرف را خشمگین و فرصت های بهره برداری از مناسبت های مذهبی را از دست بدهند (کالینز، ۱۳۸۴: ۳۷۵-۳۷۴)

زبان: انسجام زبانی موجب استحکام جوامع می‌شود در حالی که تعدد زبانی جامعه را به‌سوی تجزیه سوق می‌دهد بنابراین خیلی عجیب نیست که ناتوانی در برقراری ارتباط مؤثر اغلب به درگیری‌های مسلحانه منجر می‌شود. (محرابی، ۱۳۸۸: ۷۸)

ویژگی‌های قومی: برخی از جوامع بزرگ تقریباً همگن و متجانس هستند اما بیشتر آن‌ها ترکیبی از اکثریت‌ها و اقلیت‌ها با زبان‌ها، مذاهب، سنت‌ها و آداب و رسوم و عادات اجتماعی، خواسته‌ها، نفرت‌ها و شیوه‌های زندگی خاص خود هستند که باعث ایجاد تنش‌های داخلی و بین‌المللی می‌شوند. (شهیدی، ۱۳۹۷: ۲۵)

وفاداری (روحیه): فرماندهی و فرمان‌پذیری وفاداری، روحیه، خلق‌و‌خو انضباط، اخلاقیات همگی اینجا مد نظر می‌باشند. نیروهای نظامی در زمان جنگ یا صلح باید به شکل مطلوبی در بین مردم نفوذ و مواردی را بشناسند؛ زیرا ملت‌ها، مناطق، نژادها، فرقه‌های مذهبی... ممکن است به هنگام سختی یا تضاد منافع باهم متحد شوند در واقع وفاداری‌ها قویاً تعیین‌کننده واکنش عمومی در پاسخ به محرک‌های خارجی است و گرایش به مقاومت در برابر فشارها را تقویت می‌کند. (صفوی، ۱۳۷۸: ۴۲)

معیشت: معیشت نمونه اصلی تلاش انسان برای احساس قدرت و امنیت است. ابراهام مزلو^۱ صاحب اثر انگیزش و شخصیت پس از ذکر سلسله‌مراتبی از نیازهای انسانی شامل نیازهای فیزیولوژیک-امنیت-نیازهای اجتماعی و نیازمندی به ارزش و احترام... معتقد است که تا نیازهای فیزیولوژیک انسان تأمین نگردد نیاز به امنیت احساس نخواهد شد. چه بسا ممکن است بسیاری از ناامنی‌ها در سطح بین‌الملل و ملی در عدم تأمین نیازهای فیزیولوژیک ریشه داشته باشد. در مقابل تا زمانی که مردم در زندگی خود امنیت نداشته باشند، جهان هرگز نمی‌تواند به صلح دست پیدا نماید. (جوآچی زاده و دیگران، ۱۳۸۰: ۱۰۱) به‌رغم رشد اقتصادی در ۱۵ کشور جهان طی سه دهه پیش، وضع یک میلیارد و یک‌صد میلیون نفر از مردم جهان نسبت به گذشته بدتر شده است. چنین تصویر غم‌انگیزی از سیمای اقتصادی-اجتماعی جهان و عمق شکاف، تبعیض و نابرابری نتیجه‌ای جز شکل‌گیری روحیه خشم و انتقام نخواهد داشت. (آسایش، ۱۳۸۰: ۵)

1. Abraham (Harold) Maslow

پراکندگی سکونت گاه‌ها: تراکم انسانی، اولین شاخصی است که قدرت نظامی یک کشور را نشان می‌دهد. (جعفری نیا، ۱۳۹۹: ۴۵۶) تعداد زیادی از شهرها، شهرک‌ها و روستاها به گونه مطلوبی در سطح وسیعی از کشور توزیع می‌شوند. این امر سبب دور سازی جمعیت از مناطق نا امن مرزی و تضمین خنثی کننده خطر و ضامن پیروزی در میدان جنگ است. (فروتن، ۱۳۹۹: ۱۰) کشورهایی که الگوهای جمعیتی آن‌ها ضریب امنیتی بالایی برایشان فراهم نمی‌کند در برابر تهاجمات آسیب پذیرترند. جمعیت‌های خیلی بزرگ می‌توانند ارتش‌های نابود شده را جایگزین کنند. توزیع مناسب جمعیت در سطح کشور می‌تواند مردم را از مناطق مرزی نا امن دوره و آماده به خدمت کند. (کالینز، ۱۳۸۴: ۳۶۵-۳۶۴)

یافته‌های پژوهش

برای رسیدن به یافته‌ها، در این پژوهش از ابزار مصاحبه نیمه ساختار یافته استفاده شد. به این منظور ابتدا جامعه آماری پژوهش بصورت هدفمند از میان فرماندهان و پیشکسوتان دفاع مقدس و همچنین فرماندهان میدانی و مستشاران نظامی در سوریه و در نهایت از میان اساتید و کارشناسان موضوع انتخاب گردید. برای رسیدن به این منظور برای تشریح و تبیین هر کدام از عملیات‌ها، ۱۰ نفر از جامعه آماری انتخاب شدند. انتخاب عدد ۱۰ به علت برآوردی با خطای بسیار پایین با استفاده از تکنیک جدول کجسی و مورگان می‌باشد. البته پس از انجام مصاحبه‌ها مشخص گردید داده‌های پژوهش در مصاحبه نهم هر دو موضوع به کفایت نظری رسید و ادامه مصاحبه مؤیدی بر تأیید داده‌های قبلی بود.

پس از تعیین و حجم جامعه آماری، در این پژوهش از تکنیک مصاحبه و از نوع مصاحبه نیمه ساختاریافته برای جمع‌آوری داده‌ها بهره گرفته شد. در نظریه داده بنیاد، کار گردآوری داده تا زمانی ادامه می‌یابد که پژوهشگر اطمینان حاصل کند که ادامه گردآوری چیز تازه‌ای به دانسته‌های او نمی‌افزاید؛ بنابراین پژوهشگر ناگزیر است گردآوری را تا رسیدن به «نقطه اشباع» ادامه دهد. یکی از نشانه‌های نقطه اشباع، روبرو شدن با داده‌های تکراری است (Sousa, 2006, p.324). با اتمام گردآوری داده‌ها، مرحله تجزیه و تحلیل داده‌ها آغاز گردید. در روش داده بنیاد، فرآیند جمع‌آوری داده‌ها، نظم دادن و تجزیه و تحلیل داده‌ها به هم وابسته بوده و هم‌زمان انجام می‌شوند.

در مرحله تحلیل، کدگذاری‌های باز^۱، محوری^۲ و انتخابی^۳ وجود دارند. کدگذاری به بخش فرآیندی از تحلیل اشاره دارد که از خلال آن مفهوم‌های تشخیص داده‌شده، بُعدها و ویژگی‌های آن در داده‌ها کشف می‌شوند. کدگذاری باز به آن بخش از کار اطلاق می‌شود که به طبقه‌بندی کردن پدیده‌ها از یادداشت‌های کوتاه پرداخته می‌شود که نتیجه نهایی آن، نام نهادن و طبقه‌بندی کردن مفهوم‌هاست. در این نوع تحلیل، نکته‌های کلیدی داده‌ها تحلیل شده و معانی یافت شده از آن‌ها کدگذاری می‌شود. بر این اساس در پژوهش پیش‌رو کدهای باز نکته‌ها و موضوع‌های برجسته و مهم در خلال مصاحبه‌های انجام گرفته می‌باشد.

کدگذاری محوری مرحله دیگری از تحلیل است که پس از مرحله کدگذاری باز انجام می‌شود. کدگذاری محوری را اشتراوس و کوربین فرآیندی می‌دانند که طی آن مفهوم‌ها به هم ربط داده می‌شوند (Lee, 2001, p. 50). بعدازاینکه در روند کدگذاری باز، داده‌ها به مفهوم‌ها و طبقه‌بندی‌ها و زیر طبقه‌بندی‌ها را در شکل جدیدی نشان دهد؛ پس هدف اصلی کدگذاری محوری این است که داده‌هایی را که در فرآیند کدگذاری شکسته شده‌اند، دوباره گردآوری کند. در این کدگذاری، محقق به دنبال بر هم زدن و پیوستن طبقه‌بندی‌هاست تا تبیینی دقیق‌تر و کامل‌تر از پدیده ارائه شود. بر این اساس در پژوهش پیش‌رو نیز از راه مقایسه هر مفهوم با مفهوم‌های دیگر، محورهای مشترکی کشف شد که مقوله‌ها را شکل داد؛ و سپس از دقت در مقوله به ابعاد دست‌یافته و در انتها مفهوم‌ها، مقوله‌ها و ابعاد به تائید خبرگان رسیدند.

در مرحله کدگذاری باز، بر اساس روش متداول در نظریه داده بنیاد، به هر یک از اجزاء، عنوانی داده می‌شود. این عنوان که اصطلاحاً به آن کد داده می‌شود، باید گویای محتوای داده باشد، به دلیل حجم انبوه کدگذاری‌های باز در این پژوهش به علت کثرت مصاحبه‌های انجام شده در دو موضوع، تنها یک نمونه کدگذاری باز تا رسیدن به مقوله در هر کدام از دو موضوع آزادسازی خرمشهر و آزادسازی حلب با تلخیص در قالب جدول‌های ۱ تا ۶ آورده می‌شود.

1. Open Coding.
2. Axial coding.
3. Selective Coding.

کدگذاری باز، شکل‌گیری مفاهیم و ظهور مقوله‌ها از مفاهیم انتزاع شده در مصاحبه اول موضوع عملیات آزادسازی خرمشهر

جدول ۱- کدگذاری باز مصاحبه اول در مورد عملیات بیت‌المقدس

نشانه	نکات کلیدی	کدگذاری باز (مضمون)
PA1	رهبری و فرماندهی امام در دوران دفاع مقدس، تأثیر عمیق و انکارناپذیری بر روحیه ملت و رزمندگان و آمادگی‌های آنان در برابر دشمنان داشت. درواقع امام راحل (ره) با تقویت خودباوری، ایمان به خدا، انگیزه‌های ملی و میهنی، ملت را پشت سر رزمندگان بسیج نمودند. به‌طوری‌که همه اقشار ملت از کوچک و بزرگ پیرو جوان حضوری غیرتمندانه در عملیات بیت‌المقدس داشتند امام راحل این مؤلفه‌های را به‌عنوان افزایش توان دفاعی به قدرت کشور ضمیمه نمود	اداره و هدایت جنگ توسط امام راحل
PA2	تودیع مسئولیت فرماندهی کل قوا به بنی‌صدر نه‌تنها باعث آزادسازی اراضی اشغالی نشد بلکه باعث گوشه‌نشینی فرماندهان دلسوز و توده‌های مردم گردید. عزل بنی‌صدر سبب ایجاد روحیه‌ای مضاعف در فرماندهان برای دفع تجاوز و رفع اشغال کشور شد لذا طرح بیرون سازی دشمن از مناطق اشغالی و تعقیب او در آن‌سوی مرز به‌عنوان استراتژی فرماندهان مورد وثوق قرار گرفت لذا فرآیند دفاعی کشور به طرح‌ریزی و اجرای عملیات با تجهیز گروه‌های مردمی و جنگ‌های نامنظم در کنار شیوه‌های کلاسیک برای بیرون راندن دشمن مدنظر قرار گرفت.	تغییر فرآیند دفاعی کشور
PA3	در زمان دفاع مقدس جمعیت ایران نزدیک چهار میلیون بود که از این جمعیت نزدیک چهار میلیون در دفاع دخیل بودند. دفاع از کشور از ثمرات فداکاری‌های همه اقشار کشور خصوصاً جوانان بود. میزان جمعیت کشور و حضور جوانان کمک شایانی به تأمین نیروی انسانی در جبهه نمود. از سویی دیگر طنین درخواست امام راحل در دفاع از کشور، باعث حضور داوطلبانه و میلیونی ملت ایران به‌ویژه جوانان غیرتمند در صحنه‌های پیکار بود. خصلت‌هایی چون روحیه، شهامت، شجاعت شایستگی، عامل مهمی در کسب پیروزی ما در نبرد آزادسازی خرمشهر به شمار می‌آید	تأثیر میزان و مشارکت جمعیت کشور در عملیات- خصوصیات ذاتی ایرانیان در دفاع از میهن
PA4	گفتمان تشییع فقهاتی با ارائه اسطوره مطلوب و با گسترش سیطره هژمونیک	نقش کلیدی

مذهب به‌عنوان محرک	خود به‌عنوان گفتمان غالب به جامعه عرضه گردید. هژمونیک شدن این گفتمان در جامعه، مهم‌ترین عرصه‌ای که این گفتمان در آن تمام‌قد مجال بروز و ظهور یافت نبرد آزادسازی خرمشهر بود.	
همبستگی اقوام در دفاع از کشور	ایران کشوری با قومیت‌های متنوع و دارای شش قوم رسمی (فارس، ترک، کرد، عرب، بلوچ و ترکمن) بوده و مروری بر تاریخچه ۸ سال دفاع مقدس گویای همبستگی این اقوام و اقلیت‌های دینی در جهت دفاع از میهن اسلامی است.	PA5
توجه به عناصر آب و هوایی منطقه عملیات	ما در منطقه‌ای هستیم که دمای هوا بین اردیبهشت تا اوایل خرداد در زمان عملیات نزدیک یا در آستانه تحمل قرار داشته است. البته در روز و بعدازظهر هوا احساس گرمی بود؛ اما دما باعث افزایش رطوبت و پدیده شرابی نبود. از لحاظ بارش با ایستگاه‌های سینوپتیک منطقه هماهنگی بود و بارش تا یک هفته قابل پیش‌بینی بود. البته بارش در زمان عملیات به‌جز مقداری کم در شب اول عملیات نبود. زیرا در صورت بارش جلگه و خاک‌ریز بافت چسبنده و لغزنده بود پوتین را از پا در می‌آورد. تابش و رعد و برق در موقعیت تأثیرگذار نبود. ابر و لکه‌های ابری داشتیم که مشکلی برای پدافند هوایی و هوانیروز ایجاد نکرد. در منطقه عملیات بیت‌المقدس ۲-۳ نوع باد داریم از جمله باد شمالی که زمان شروع این باد از تیر ماه شروع می‌شود. نسیم صبح‌ها داشتیم اما گزارش باد شدید و شیمیایی نبود	PA6
غفلت دشمن از ساحل انتخاب شده در کارون و تکیه بر جاده اهواز خرمشهر	ما در منطقه خوزستان با ۳ نوع زمین روبرو هستیم. این زمین واقعاً یک جزیره است که از شمال کرخه کور، شرق عملیات به رودخانه کارون منتهی می‌شود، غربش به هورالعظیم و از جنوب به اروند و شط العرب، در واقع محصور در جریانات آبی است. طرح‌ریزی اولیه ما عبور از منطقه‌ای پر از آب هست. وقتی دشمن در ثامن‌الائمه شکست خورد از شرق کارون به غرب کارون رفت. حماقت دشمن به دلیل آب‌گرفتگی قبلی توسط ما، آن را مانع می‌دید. لذا بر خلاف نظر ارتش در شروع عملیات از جاده اهواز خرمشهر منطقه بین دارخوین و مارد، این یک نقطه‌ای شد که بهترین راه‌کار عبور از کارون بود. لذا با نصب ۵ پل نیرو و تجهیزات به غرب کارون گسیل یافت	PA7

ساخت استحکامات مصنوعی شامل سنگر، خاکریز، دژ و کانال‌های عبور آب	منطقه مورد عملیات به دلیل شکل جلگه دارای کمترین عارضه توپوگرافی بوده عوارض آن جاده اهواز خرمشهر و استحکاماتی فشرده دشمن شامل انواع موانع مصنوعی اعم از دژ خاکریز بوده است. درمجموع اینجا زمین به نفع دشمن است لذا با حرکت اولیه از آب نیروها سعی در ورود به عارضه‌ای چون جاده اهواز خرمشهر نمودند. بعد از گذر از کارون با طی ۱۹ کیلومتر با تعجیل در جاده به ایستگاه حسینی به عنوان قلب منطقه با فاصله‌ای کمتر از ۱۳ کیلومتر با مرز برسیم و باعث تردید ارتش عراق و عقب‌نشینی آن‌ها شدیم. لذا عارضه و خاکریز ممتد ایجاد شده به طول ۳ متر از بالای جاده اهواز خرمشهر در اختیار ما قرار گرفت	PA8
--	---	-----

جدول ۲- شکل‌گیری مفاهیم از کدهای مصاحبه اول در مورد عملیات بیت‌المقدس

ردیف	مفاهیم	نشانهگر کدها
۱	امام راحل با اعلام جنگ به عنوان مسئله اول کشور، مردم ایران را به عنوان افزایش توان دفاعی به قدرت کشور ضمیمه نمود	PA 1
۲	حذف بنی‌صدر سبب هماهنگی فرماندهان سپاه و ارتش، افزایش توان دفاعی و آزادسازی مناطق زیادی از کشور شد.	PA 2
۳	شاخصه‌های کمی جمعیت کشور از جمله میزان و اندازه آن همراه حضور گسترده، روحیه بالا، ایثار، فداکاری، جهاد از دلایل تفوق ایران در صحنه این عملیات بود. از سوی در برابر دشمن شد.	PA 3
۴	مذهب شیعه اثنی عشری به صورت قالب هژمونیک به عنوان محرک یورش به دشمن و کسب پیروزی بود.	PA 4
۵	اتحاد و همبستگی ملی در دفاع از سرزمین مادری از مهم‌ترین ویژگی‌های فرهنگی اقوام ایران در دفاع مقدس و عملیات بیت‌المقدس بود.	PA5
۶	عناصر آب و هوایی منطقه خصوصاً دما مورد توجه طراحان عملیات و از دلایل تعجیل به دلیل افزایش گرما در ماه‌های آتی بوده است.	PA 6
۷	تدبیر در اجرای و شروع عملیات از محور آبی شرق کارون و نصب پل جهت عبور تجهیزات و نفرات به عنوان مهم‌ترین دلایل پیروزی بود.	PA 7
۸	توجه به استفاده از عوارض طبیعی و مصنوعی یا ساخت عوارض مصنوعی جدید	PA 8

از جمله ملزومات آفند و پدافند در این منطقه بوده است	
---	--

جدول ۳- ظهور مقوله‌ها از مفاهیم انتزاع شده از مصاحبه اول در مورد عملیات بیت‌المقدس

مؤلفه‌های جغرافیای انسانی مؤثر بر عملیات آزادسازی بیت‌المقدس	
PA۱	رهبری بی‌بدیل امام راحل در فرماندهی جنگ و بسیج مردم
PA2	حذف بنی‌صدر و تغییرات راهبردی در فرآیند دفاعی کشور حذف بنی‌صدر
PA3	نقش میزان جمعیت کشور و شجاعت مردم ایران در دفاع از کشور
PA4	نقش مذهب به‌عنوان محرک پیروزی
PA5	اتحاد و همبستگی اقوام ایرانی در دفاع از سرزمین مادری
مؤلفه‌های جغرافیای طبیعی مؤثر در عملیات آزادسازی بیت‌المقدس	
PA6	توجه به تأثیر نقش عناصر آب و هوایی در طرح‌ریزی عملیات
PA7	استفاده تاکتیکی از غفلت دشمن در دفاع از ساحل دور به جای ساحل نزدیک
PA8	ضرورت استفاده و ساخت عارضه‌های مصنوعی برای آفند و پدافند

کدگذاری باز، شکل‌گیری مفاهیم و ظهور مقوله‌ها از مفاهیم انتزاع شده در مصاحبه اول موضوع عملیات آزادسازی حلب سوریه

جدول ۴- کدگذاری باز مصاحبه اول در مورد عملیات آزادسازی حلب

نشانه	نکات کلیدی	کدگذاری باز (مضمون)
PB1	تلاش استکبار در صحنه گردانی اوضاع سوریه و تجزیه آن با تدبیر رهبر انقلاب (دخالت جبهه مقاومت) به قله پیروزی بزرگ جبهه مقاومت و مأیوس کردن دشمن در تجزیه سوریه با آزادسازی این شهر امکان‌پذیر شد.	هدف اصلی استکبار تجزیه سوریه بود
PB2	آزادسازی حلب مرهون هماهنگی و همکاری میدانی ایران، جبهه مقاومت و روسیه، بود. در واقع پیام بشار در کمک از این جبهه و به‌طور خاص مداخله نظامی بود.	وحدت و هماهنگی فرماندهان میدانی نبرد حلب

تحرکات و اهداف ترکیه برای مقابله با دولت اسد و کردها، نقش اقتصادی حلب در اقتصاد سوریه، ژئوپلتیک حلب به عنوان کلید فتح منطقه و مقاومت و ...	مردم سوریه به طبع اتفاقاتی که در جهان عرب افتاده بود زمینه اعتراض را داشتند. در عربستان قطیف سرکوب سنگینی شد در اردن و سایر کشورهای عربی هم همین طور —در سوریه برنامه ریزی دقیقی انجام شده بود که حکومت ساقط بشه. چون این حکومت با امریکا نبود. در موضوع سوریه کشورهای مرتجع دنبال تجزیه این کشور بودند خوب شهر حلب یک شهر استراتژیک و منطقه متراکم و پرجمعیت بود. که هر چند به دلیل ساختار اقتصادی تلاش شد درگیر ماجرا نشود اما در نهایت این امر اتفاق افتاد عوامل سیاسی اجتماعی اقتصادی سبب تمایل و پیوستن تعدادی از جمعیت به گروه های مسلح گردید. از لحاظ مذهب اکثر جامعه حلب اهل تسنن و در کنار آن فرق شیعه هستند که اهل تسنن متأثر از افکار اخوانی مخالف حکومت و شیعه ها موافق حکومت هستند کردها بیشتر متمایل به آمریکا هستند.	PB3 PB4 PB5
نقش عناصر آب و هوایی	وضعیت اقلیم در شروع مرحله نهایی عملیات آزادسازی حلب (عملیات نصر) برابر داده های آب و هوایی از جمله دما، تبخیر و رطوبت بارش با توجه ماه اول فصل پاییز شرایط مثبتی را برای اجرای عملیات در دمای بین ۱۴ تا ۲۷ درجه مهر (اکتبر ۲۰۱۵) نشان می دهد. البته با شروع کاهش حرارت در ساعات پایانی شب مسلحین ضمن استفاده از عوامل اختفاء از جمله تاریکی شب و مقاومت بدنی برتری نسبت به ما داشته اند و باتبع نیروهای خودی با توجه به وجود پشتیبانی مهندسی رزم و عملیات هوایی در روز برتری نسبت به دشمن داشته اند. به طور کلی رطوبت، ابرناکی و رعد برق در شرایط اکتبر سال ذکر شده مانعی برای عملیات نبوده است	PB6

هیدروگرافی به‌عنوان یک عامل آفندی و پدافندی دارای نقش بوده است	موضوع هیدروگرافی و زهکشی در حلب نیز وجود دارد. سوریه به دلیل اینکه بتونه آب را به‌تمامی مناطق خود ارسال و استفاده حداکثری از منابع آبی، نه‌های زیادی ایجاد کرده بود. این نه‌ها هم برای ما و هم دشمن مانع بودند این‌هابصورت کانال عموماً یک مانع محسوب می‌شدند؛ یعنی در کنار نیروی پیاده تجهیزات نیز قادر به حرکت نبودند؛ و برای حرکت نیاز به پل بود حالا اینجا باید دور می‌زدیم و فاصله دورتری عبور می‌کردیم یا اصلاً باید با ابزار عبور می‌کردیم.	PB7
موقعیت استراتژیک حلب	حلب به دلیل وسعت جغرافیایی و مجاورت با مناطقی از جمله حماء، مرکز مخالفین با سابقه نظام سوریه از اسد پدر مورد توجه بود. اگر حلب متصرف می‌گردید تجزیه سوریه هم راحت‌تر و هم سهل‌الوصول‌تر بود چون به لحاظ اتصال دو جغرافیا به هم و وضعیت توپوگرافی در صورت این اتصال آزادسازی این مناطق بسیار سخت می‌شد. اگر حلب تصرف می‌شد می‌چسبید به حماء چون مسلحین در سال‌های ۹۵ و ۹۶ به کمک کشورهای مشخص دنبال این اتصال بودند. از سوی دیگر این تصرف باعث افزایش روحیه نیروهای نظامی و مردمی که در قضیه حلب دچار فرسایش شده بودند بسیار پراهمیت بود	PB8

جدول ۵- شکل‌گیری مفاهیم از کدهای مصاحبه اول در مورد عملیات آزادسازی حلب

نشانه کدها	مفاهیم	ردیف
PB1	پیروزی حلب نقشه تجزیه سوریه توسط دشمن را خنثی نمود	1
PB2	پیام بشار در کمک از کشورهای دوست و به‌طور خاص مداخله نظامی	2
PB3	طرح تجزیه و تغییر حاکمیت از قبل طراحی شده بود و بهار عربی و مقابله رژیم با اعتراضات آن را تسریع نمود	3
PB4 - PB5	قومیت و مذهب شهر حلب تحت تأثیر جریانات فکری در مقابله با نظام سوریه قرار گرفت	4
PB6	برابر داده‌های آب و هوایی از جمله دما، تبخیر و رطوبت در زمان شروع عملیات شرایط مناسبی برای آفند بوده است	6
PB7	نهر و کانال‌های آب به‌عنوان عارضه آفندی در مقابل ما قرار داشت	7

8	به لحاظ توپوگرافی و وسعت جغرافیایی حلب و مجاورت با مراکز تجمع مخالفین سبب چشم طمع آنان در اتصال جغرافیایی به آن را داشته است	PB8
---	--	-----

جدول ۶- ظهور مقوله‌ها از مفاهیم انتزاع شده از مصاحبه اول در مورد عملیات آزادسازی حلب

	مهم‌ترین نتیجه آزادسازی حلب
PB1	خنثی شدن توطئه تجزیه سوریه
	علت حضور جمهوری اسلامی و هم پیمانان به معرکه حلب
PB2	درخواست رسمی حاکمیت سوریه از کشورهای دوست جهت مداخله نظامی
	علت اصلی بحران حلب
PB3 PB4	مقابله رژیم با اعتراضات طرح تغییر حاکمیت و تجزیه سوریه را تسریع نمود
	تأثیر دین و مذهب در عملیات حلب
PB5	تبلیغ انحراف حاکمیت از مذهب توسط مسلحین و تأثیرپذیری اقوام و مردم سوریه از این تبلیغات
	عوارض طبیعی و مصنوعی
PB7	نقش نهرها و کانال‌های آب به عنوان یک عارضه آفندی مقابل نیروهای خودی
PB8	وسعت جغرافیایی حلب مجاورت با مناطق مخالفین

پس از اشباع نظری در مصاحبه‌های صورت گرفته و احصاء مقوله‌ها، مهم‌ترین قسمت پژوهش که همان پاسخ به سؤال اصلی پژوهش است، احصاء گردید. اشتراکات و افتراقات جغرافیایی اثرگذار در آزادسازی خرمشهر و حلب در قالب جدول ۷ و ۸ ارائه شده است.

جدول ۷- مقایسه تطبیقی «اشتراکات» جغرافیایی آزادسازی خرمشهر و آزادسازی حلب

شاخص	عملیات بیت المقدس	عملیات آزادسازی حلب
رهبری	- در رأس نگاه حضرت امام دلیل اصلی حمله عراق کینه و عداوت استکبار خصوصاً آمریکا با انقلاب اسلامی بود. - تأکید امام راحل در آزادسازی مناطق اشغالی پس از حصرآبادان. - با تدبیر امام آزادسازی خرمشهر قله پیروزی در جنگ شد. - کلام امام در تحقیر دشمن و خارج کردن ترس از دل رزمندگان. - امام راحل ملت را به عنوان افزایش توان دفاعی به قدرت کشور ضمیمه نمود.	- در رأس نگاه مقام معظم رهبری حوادث سوریه انتقام‌گیری از حکومتی بود که سه دهه در مقابل رژیم صهیونیستی ایستاده بود. - تأکید مقام معظم رهبری بر حفظ بشار اسد به عنوان ریه تنفسی جبهه مقاومت. - با تدبیر و پشتیبانی مقام معظم رهبری، فتح حلب، قله آزادی سوریه شد. - کلام مقام معظم رهبری در ناچیز شمردن دشمن و ایادی استکبار دانستن آن‌ها. - مقام معظم رهبری مسلمانانی از سوریه و جهان اسلام را برای مبارزه با تکفیر به قدرت سوریه ضمیمه نمود.
فرماندهی	- هماهنگی و همدلی سپاه و ارتش و ... در فتح خرمشهر. - در فرآیند دفاعی جدید فرماندهان با جلوداری در عملیات نظامی مرکز ثقل عملیات و پیروزی را به عهده داشتند. - خلاقیت و اجرای طرح‌ریزی‌های بسیار دقیق توسط فرماندهان - عقیدتی بودن فرماندهان و تأثیرپذیری این عامل در پیشبرد جنگ	- هماهنگی فرماندهانی از جبهه مقاومت، ارتش سوریه و ... در فتح حلب. - فرماندهان نظامی با به کارگیری تاکتیک و شیوه‌های رزمی جدید مرکز ثقل عملیات و پیروزی را به عهده داشتند. - تغییر شیوه‌های نبرد متناسب با حملات انتحاری و نبردهای تن‌به‌تن توسط دشمن - ایمان مذهبی فرماندهان جنگ و ایراد سخنرانی و خطابه‌های حماسی-جهادی
ویژگی‌های کمی جمعیت	- خرمشهر به عنوان منطقه متراکم جمعیتی دارای ارزش ژئوپلیتیک و استراتژیک و قطب اقتصادی بود. - مشارکت مردم و رزمندگان در قالب بسیج بیست میلیونی از دلایل پیروزی در بیت المقدس بود.	- حلب از مناطق متراکم استراتژیک جمعیتی و دومین شهر پرجمعیت از قطب‌های کشور سوریه بعد از دمشق است. - علیرغم پیوستن عده‌ای از مردم حلب به مخالفین، جوانانی از سوریه و حلب تحت عنوان نیروی دفاع وطنی یا بسیج سوریه در عملیات آزادسازی حلب نقش داشتند.

ویژگی‌های کیفی جمعیت	- مذهب شیعه بصورت قالب هژمونیک به‌عنوان محرک و عامل کسب پیروزی بود. - تمامی مذاهب و ادیان ازجمله اقلیت‌های مذهبی در نبرد حاضر بودند. - کلید واژه شهادت به‌عنوان رمز پیروزی رایج بود.	- جریان مدافعین حرم به‌عنوان محرک اصلی مقابله با تکفیری‌ها برگرفته از قدرت مذهب بود - جریانی از مذاهب اسلامی (شیعه، سنی، مسیحی...) از جغرافیای سوریه و سایر کشورهای اسلامی در نبرد حلب حاضر بودند. - سیل شهدای مدافع حرم با تاسی به تعلقات دینی و نیل به شهادت بود.
اقلیم	- دمای هوا در اواسط اردیبهشت حدود ۳۰ درجه در آستانه تحمل و سبب رطوبت و پدیده شرجی نبوده است. - بارش در زمان عملیات به‌جز مقداری کم در شب اول نبود. - ابرناکی سبب عدم پرواز پرنده‌ها نگردید. - جنس خاک منطقه نسبت به بارش انعطاف‌ناپذیر و سبب توقف انسان و تجهیزات است، به لطف خدا باران نیارید. - دمای هوا نسبت مستقیمی با کارکرد انسان و تجهیزات دارد در آستانه تحمل بوده است.	- درجه حرارت و سرما ۲ عامل مهم منطقه حلب هستند. آزادی حلب با تلاش حدود ۴ ساله متأثر از همه فصول است. لذا سرما یا گرما مانع انجام عملیات نبوده است. - به دلیل تأثیرپذیری کمتر از جریانات آبی مثل رودخانه و... تبخیر و رطوبت در حد متعادلی است که البته این رطوبت در زمستان تا ۸۰ درصد هم می‌رسد. با توجه به انجام گسترده عملیات هوایی ابرناکی مانعی در اجرای این مانورها نبوده است. - بنابراین تجربه رزمندگان در حلب در زمستان بارندگی (باران، برف، تگرگ) سبب چسبندگی خاک برای نیروهای پیاده و کارکرد تجهیزات بوده است.
هیدرولوژی	- در این محور عملیاتی در تمامی اضلاع زمین محصور و متأثر از آب است. - رودخانه و کانال‌های طبیعی و مصنوعی مانع تحرک مانور بوده است. - تردد از این عوارض نیاز به وجود ابزار ازجمله جاده یا پل دارد.	- زهکشی و انتقال آب به همه نقاط سبب ایجاد عارضه‌های آبی در منطقه حلب شده است. - کانال‌های مصنوعی آبیاری مانع تحرک و مانور بوده است. - تردد از این عوارض نیاز به وجود ابزار ازجمله جاده یا پل دارد.

توپوگرافی	- شکل صاف و مسطح منطقه، نداشتن عارضه، ناهمواری و جان‌پناه فرم عمومی منطقه است. - ضرورت ساخت استحکامات دفاعی از جمله سنگر، خاک‌ریز و میدان موانع در این زمین برای مقابله با دشمن ضروری است.	منطقه حلب عموماً فاقد عارضه و جان‌پناه است - عوارض موجود بیشتر شامل تل یا تپه‌های کم ارتفاع و بلند، مزارع و باغ‌ها است. - به دلیل بی عارضه بودن زمین ساخت سنگر، خاک‌ریز ... اجتناب‌ناپذیر است
-----------	--	--

جدول ۸- مقایسه تطبیقی «نقاط افتراق» جغرافیایی خرمشهر و حلب

شاخص	عملیات بیت‌المقدس	عملیات آزادسازی حلب
رهبری	- بهتر بودن مردم ایران از مردم حجاز در عصر پیامبر (ص) نسبت به رهبران - تبعیت پذیری تمامی اقوام و مذاهب از رهبر	- عدم تبعیت پذیری کامل جمعیت سوریه و حلب از حاکمیت - عدم تبعیت پذیری تمامی اقوام و مذاهب از رهبری سوریه
فرماندهان	- هماهنگی و همدلی نیروهای نظامی در مقابله با دشمن	- با آغاز بحران در سوریه (علیرغم نیروهای وفادار) شاهد انشقاق ارتش و پیوستن تعدادی از فرماندهان عالی رتبه همراه نیروی انسانی و تجهیزات به مسلحین هستیم.
ویژگی‌های کمی جمعیت	- حجم و اندازه، جوانی جمعیت ایران و منطقه خوزستان از دلایل تفوق بر عراق بود لذا توقف و عقب‌گرد ماشین جنگی عراق با حضور گسترده مردم در صحنه و حمایت از انقلاب ثبت گردید. - به دلیل تهاجم دشمن عمده منطقه عملیات بیت‌المقدس خالی از سکنه بوده است.	- رویکرد کلی جمعیت حلب حمایت از مسلحین بوده است. (علیرغم وجود نیروهای وفادار) - منطقه عملیاتی حلب متأثر از زندگی روزمره مردم در کنار مناقشه سنگین نظامی طرفین جنگ است.
ویژگی‌های کیفی جمعیت	- جغرافیای مذهبی ایران حمایت تمام قدی از عملیات بیت‌المقدس داشت و شهدای زیادی در این راه نثار نمودند (شهدای ارامنه و اهل تسنن در کنار شهدای شیعه). - ملیت‌گرایی اقوام قله پیروزی بیت‌المقدس است.	- محوریّت فتنه در سوریه و حلب باز کردن اختلافات قومی مذهبی با تأکید بر سلفی‌گرایی و جریان‌ات اخوانی است. - قومیت‌گرایی و تنزل هویت از ملی به محلی و منطقه‌ای در حوادث سوریه در جریان بوده و آتش زیر خاکستر حوادث حال و آینده سوریه است.

اقلیم	- زمان اجرای عملیات در اواسط اردیبهشت و به مدت ۲۵ روز مصادف با شروع فصل گرم است. - منطقه جنوب خوزستان به علت ارتفاع کم زمین سرزمینی گرم و خشک با تابستانی سوزان هست. - ترجیح عملیات‌های نظامی در این منطقه در اواخر پاییز و زمستان بوده است. - منطقه عملیات بیت‌المقدس متأثر از عوارض آبی موجود بوده و این سبب ایجاد گرما، رطوبت و تبخیر است. - زمان شروع بادهای خوزستان تلاقی کمی با عملیات داشته و حتی باد شمال سبب تسریع عملیات بوده است - مهندسی رزم، عامل برتری ساز دشمن در روز بر رزمندگان اسلام بود و بهره‌گیری از تاریکی و خنکی شب و اختفاء در حرکت نیروهای پیاده سبب برتری رزمندگان بر دشمن یعنی بود.	- صرف نظر از زمان آغاز درگیری در حلب (ژوئیه ۲۰۱۲) و آغاز مرحله جدید عملیات از (مهر ۱۳۹۴) عملیات حلب با حدود زمان ۴ سال در تمام فصول سال انجام شده است. - موقعیت جغرافیایی حلب شامل پهنه‌های استپی نیمه‌خشکی است که در میان کرانه‌های مرطوب دریای مدیترانه از یک سو و ناحیه‌های بیابانی در سوی دیگر، جای گرفته و میزبان بادهای گرم و خشکی هستند که از سوی بیابان می‌وزد. - بهترین زمان مانور نظامی پاییز و بهار است. - بادهای سوریه بعضی همراه با گردوغبار شدید مانعی بر اجرای آفند و پدافند بوده اند اثرات این باد در ایجاد ریزد گرد‌ها تا ایران نیز ادامه دارد - عدم تأثیر پذیری نسبی منطقه عملیات از جریانات آبی سبب ایجاد شرایط نرمال در گرما و رطوبت بوده است.
هیدرولوژی	- در این محور عملیاتی در تمامی اضلاع زمین محصور و متأثر از آب است. - رودخانه وکانا لهای طبیعی و مصنوعی مانع تحرک و مانور بوده است. - تردد از این عوارض نیاز به وجود ابزار از جمله جاده یا پل دارد.	- زهکشی و انتقال آب به همه نقاط سبب ایجاد عارضه‌های آبی در منطقه شده است. - کانالهای مصنوعی آبیاری مانع تحرک و مانور بوده است. - تردد از این عوارض نیاز به وجود ابزار از جمله جاده یا پل دارد. - علیرغم وجود عوارض آبی در استان حلب منطقه مورد مناقشه دارای کمترین عوارض آبی مؤثر است.
توپوگرافی	منطقه عملیات بیت‌المقدس فاقد عوارض عمده از جمله ارتفاعات جهت جان‌پناه یا موقعیت مسلط بر دشمن است.	منطقه عملیات حلب دارای ارتفاعات کم ارتفاع و یا نسبتاً بلند است که تسلط بر آن نقش کلیدی در عملیات نظامی و تسلط بر دشمن دارد (اعزان- الحاضر...)

نتیجه‌گیری:

از ابتدای آفرینش انسان تاکنون، تضاد، اختلاف، ناسازگاری، منازعه و جنگ میان انسان‌ها از مرسوم و مداوم بوده است. ویژگی فراگیری و تداوم منازعه در هر عصر و زمان و تأثیرات آن در امنیت جوامع انسانی در ابعاد محلی، ملی، منطقه‌ای و بین‌المللی، این پدیده را به موضوعی قابل پژوهش و بررسی در دانش و علوم مرتبط، تبدیل کرده است. (حافظ‌نیا و همکاران، ۱۳۹۶: ۱۳۵) همواره در بروز جنگ‌ها، نقش جغرافیا، نقشی انکارناپذیر و حیاتی است. مؤلفه‌ها و عوامل جغرافیایی به قدری در سرنوشت جنگ‌ها مؤثرند که می‌توانند شکست و یا پیروزی در جنگ را رقم بزنند. جنگ تحمیلی هشت ساله عراق بر علیه ایران و بحران داخلی سوریه هم از منظر جغرافیا قابل بررسی و اتقان است. به اذعان صاحب‌نظران و کارشناسان، امروزه یکی از اساسی‌ترین کاربردهای جغرافیا، تأثیرگذاری آن بر تدوین راهبردهای دفاعی است. عملیات آزادسازی خرمشهر موسوم به عملیات بیت‌المقدس نمونه‌ای از این طراحی مبتنی بر جغرافیا است. پس از گذشت سال‌ها از آن حماسه بزرگ، رزمندگان جبهه مقاومت با بهره‌گیری از تجارب ارزشمند آن دوران و نقش‌آفرینی مستشاران ایرانی، توانستند حلب را همانند خرمشهر از لوٹ وجود تروریست‌های تکفیری پاک کنند. نقش جغرافیا و توجه به عوامل جغرافیایی در آزادسازی هر دو شهر خرمشهر ایران و حلب سوریه، مهم و انکارناپذیر است. این پژوهش کوشیده تا با بررسی تطبیقی نقش عوامل جغرافیایی در دو عملیات آزادسازی خرمشهر و آزادسازی حلب، مؤلفه‌های جغرافیایی نقش‌آفرین در هر دو عملیات را احصاء نماید. برای رسیدن به یافته‌ها، در این پژوهش از ابزار مصاحبه نیمه ساختار یافته استفاده شد. به این منظور ابتدا جامعه آماری پژوهش بصورت هدفمند از میان فرماندهان و پیشکسوتان دفاع مقدس و همچنین فرماندهان میدانی و مستشاران نظامی در سوریه و در نهایت از میان اساتید و کارشناسان موضوع انتخاب گردید. برای رسیدن به این منظور برای تشریح و تبیین هرکدام از عملیات‌ها، ۱۰ نفر از جامعه آماری انتخاب شدند. پس از اشباع نظری در مصاحبه‌ها، کدگذاری باز، شکل‌گیری مفاهیم و ظهور مقوله‌ها از مفاهیم انتزاع شده در هر دو عملیات انجام گردید.

بنا به یافته‌های پژوهش آزادسازی خرمشهر و حلب سوریه دارای اشتراکات و افتراقات زیادی در حوزه‌های رهبری، فرماندهی، ویژگی‌های کیفی و کمی جمعیت، اقلیم، هیدرولوژی، توپوگرافی و غیره بودند.

فهرست منابع

- اصلی زاده، بهرام و نجف زاده، حمید (۱۳۹۹). «بررسی عملیات‌های نظامی مسلحین در تصرف شهر استراتژیک حلب مطالعه موردی؛ عملیات ابوعمر سراقب»، دو فصلنامه مطالعات دفاع مقدس و نبردهای معاصر، سال سوم، بهار و تابستان، شماره ۴.
- استراوس، آنسلم و کورین، جولیت (۱۳۸۷). اصول روش تحقیق کیفی: نظریه‌های مبنایی، رویه‌ها و شیوه‌ها، ترجمه بیوک محمدی. تهران: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی. چاپ دوم.
- بلخی، محمد و مردمی ابوالقاسم (۱۴۰۰). «بررسی و تحلیل تاکتیک‌های نظامی گروه تکفیری داعش در جنگ نیابتی علیه دولت و ملت سوریه» دو فصلنامه مطالعات دفاع مقدس و نبردهای معاصر، دوره سوم، شماره ۵.
- پوراحمد، احمد (۱۳۹۰). «جغرافیای ماندگار دفاع مقدس»، تهران: بنیاد حفظ آثار و ارزش‌های دفاع مقدس
- جعفری نیا، عباس (۱۳۹۹). «تحلیل شاخص‌های قدرت نظامی واحدهای سیاسی - جغرافیایی در عرصه نظام بین‌الملل»، فصلنامه علمی پژوهشی، نگرشی نو در جغرافیای انسانی، سال ۱۱، شماره ۳، تابستان
- دانایی‌فرد، حسن (۱۳۸۴). «تئوری پردازی با استفاده از رویکرد استقرایی: استراتژی مفهوم‌سازی تئوری بنیادی»، دوماهنامه علمی - پژوهشی دانشگاه شاهد، شماره ۱۱.
- حافظ نیا، محمدرضا؛ صفوی، سید یحیی؛ میرزائی تبار، میثم (۱۳۹۶). «بررسی و تحلیل سیر تحول در نظریه‌های مناظره»، نشریه سیاست دفاعی، شماره ۱۰۱، زمستان، صفحات ۱۷۷ - ۱۳۳
- سعادت، حسن (۱۳۹۹). «ضرورت و بایسته‌های جغرافیایی در اطلاعات نظامی»، فصلنامه مدیریت و پژوهش‌های دفاعی، سال نوزدهم شماره ۸۸، تابستان
- شهیدی، فرزاد (۱۳۹۷). «حلب خرمشهر سوریه»، تهران: نشر موسسه مطالعات اندیشه‌سازان نور
- صفوی، سید یحیی (۱۳۷۸). «مقدمه‌ای بر جغرافیای نظامی ایران»، جلد اول، تهران: سازمان جغرافیایی نیروهای مسلح
- عزتی، عزت‌الله (۱۳۷۲). «جغرافیای نظامی ایران»، تهران: انتشارات امیرکبیر،
- عابدی، اکبر و محسن رادمهر (۱۳۹۵). «آشنایی با جریان‌های سلفی تکفیری»، تهران: سپاه پاسداران مرکز باقرالعلوم
- غلامعلیان، امیر (۱۳۹۷). «کاربرد جغرافیای نظامی در طرح‌ریزی‌های عملیاتی»، فصلنامه علوم و فنون نظامی، سال هفتم شماره ۱۸، پاییز
- کلاوزویتس، کارل فون (۱۳۸۵). «در باب جنگ-ماهیت جنگ»، ترجمه حسن پروان، تهران: انتشارات دانشگاه امام حسین (ع)
- کریمی کردآبادی، مرتضی (۱۳۹۷). «ژئومورفولوژی»، تهران: انتشارات دانشگاه جامع امام حسین (ع)
- کالینز، جان (۱۳۸۴). «جغرافیای نظامی»، ترجمه عبدالحمید حیدری، تهران: سپاه پاسداران انقلاب اسلامی
- کردوانی، پرویز؛ قهرمانی، شهاب؛ جلائیان شاندیزی، فاطمه (۱۳۸۴). «بررسی تأثیر عناصر اقلیمی استان خوزستان بر عملیات‌های دوران دفاع مقدس خیبر، والفجر ۸، کربلای ۵»

فروتن، یعقوب؛ جمعیت، جنگ و قدرت: تجربه‌های جهانی و ایرانی
گراوند، پیمان (۱۳۸۳). «بررسی نقش لند فرم‌های ساحلی استان خوزستان در عملیات نظامی با استفاده از مدل
تحلیلی (SW OT) با تأکید بر دفاع مقدس»، دانشگاه لرستان دانشکده ادبیات و علوم انسانی گروه جغرافیا،
پایان‌نامه جهت دریافت درجه کارشناسی ارشد در رشته جغرافیا و دفاع مقدس
معین وزیری، نصرت‌الله (۱۳۸۲). «تشریح عملیات بیت‌المقدس»، تهران: چاپخانه وزارت فرهنگ و ارشاد
محرابی، علیرضا (۱۳۸۸). «عوامل جغرافیایی مؤثر در کانون‌های بحران‌زای سیاسی (خلیج فارس)» پایان‌نامه کارشناسی
ارشد، دانشگاه شهید بهشتی ۱۳۷۷-۱۳۷۶

Lee, Jinyoul, "A grounded Theory: Integration and Internalization in ERP Adoption and Use", 2001.

Sousa.C.A.A Headriks.,P.H.J(2006), the need for grounded theory in developing a knowledge based view of organization research metods, Vol.9,No 3,pp315-338.

